

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

A bölcsészeti és keresztyén morál.

Experience and reason alike teach us that purely intellectual attainments have little necessary effect upon a man's moral and spiritual nature.*) Earl of Carnarvon. Daily News.

Litkey Péter az én ritkán látott, de mindig ellenláb-
bas szomszédom nyilatkozatára nekem is volna néhány
sornyi reflexióm.

Ha a független morál állításánál csupán
ott végződnek a kérdések, hogy van, vagy lehetséges a böl-
csészeti morál is: kétségkívül hallgatnék. Hiszen ez ép oly
tény, minthogy van Weda, Zendavesta, Izlám, Fohi, Fetish
morál. Ezt senkiségi tagadhatja.

Hanem ezen sokban egymástól elütő morálok soka-
sága azt is mutatja, hogy kell lenni egy abszolút jellemű
morálnak is. Kell lenni egy emberiségi morálnak is.

Már miután nehezen állítható az, hogy az emberiség
a philosophok collectivuma: úgy szintén nehéz dolog lesz
megmutatni, hogy a bölcsészek morálja lesz a tisztán em-
beriségi morál.

Az ész kétségkívül hatalom, sok szép és hasznos
dolgokat fedezett fel már. Tanácsai gyakran elutasíthatla-
nok. De az is tény, hogy a politikában az érdeknek, a tár-
sadalom s egyén életben az érzelmeknek szokott meghó-
dolni. Felfedezte azt is, hogyan kell lefegyverezni a villá-
mot, de fedezett fel oly pusztító szerkeket is, (Uchatius és
más ágyúkat) melyek úgy seprik le az embert a földszíne-
ről, mint az őszi szél a fáknak leveleit. Felfedezi hogy mi
mérgezi meg az emberi táplálékot, de egyszersmind a mér-
gezés ellenszereit is. Szolgál barátoknak ellenségnek egyiránt.

Különben az észmorál elvégre is alig más, mint az
abstrakció morálja. Honnan vonható le? Ha
igen szigorúan vesszük, a személyiség fogalmából.

*) „Tapasztalat és ész egyiránt tanítják nekünk, hogy a
tisztán értelmi vívmányok az ember erkölcsi és szellemi ter-
mészetére kevésbé szükséges hatásúak.“ Szerk.

A személyiség activ és passiv kötelezettség alanya.

A személyiség eszméje feltesz tehát egy kötelező, de
szenvedőleg nem kötelezhető elvet is . . . és ez Isten, kit
Fichte „abszolút ész“-nek nevez. Bár az objecto- subjecti-
vitas erősen pantheizáló bölcsészetiében alig lesz más realis
személyiség.

Már Kánt az ő morálját szoros összeköttetésbe hozza
Istennel, azon transcendentális elvvel, melyet a tudás kö-
réről a critica rationis purae teljesen kizárt, de már a
morálban (mint postulatum rationis practicae) visszaállí-
tott. Morált Isten nélkül nem fogalmazhatott.

Ez az, a miről Schweitzer azt állítja, hogy a morál
bizonyos metaphysikai előfeltételektől függ.

A mi függ, az kétségtelenül nem lehet független.

De ha mindenáron függetlennek képzeljük az észmo-
rál, hol fogja venni törvényerejét? Sancti-
óját?

Az ész minden bölcsészeti irány morálját aláírván,
megszűnt véglegesen szentesítő hatalom lenni. Epikurusnál
aláírta az „együnk- igyunk“ eudaemonicus morálját, me-
lyet Aristippus az abszolút szemtelenségig vitt. A stoicu-
soknál aláírja az önmegtagadás morálját, hol az apathia
lett a legmagasb tökély. Plátónál ábrándozott. Aristotel es-
nél realizált. Az új atomistáknál befeküdt ismét a sárba.
A leszármazás-elvűeknél a majmok között keresett ideált,
s a válfajiságba betemette a személyiséget; mert a hol az
istenképesség helyét a majomképűség pótolja, ott legfeljebb
is csak majom-morálról szólhatunk. A válfajiság emelke-
dése egy állatot sem juttat személyiségre, s így erkölcsi
álláspontra sem.

Az ész írhatta törvényt, de nem
szentesítette; mert nagyon hasonlít az angol ki-
rálynéhoz, kihez ha a parlament háromszor felküld vala-
mely törvényjavaslatot, velle nolle aláírja.

Az észnek van még rábeszélő ereje, de nincs elég kö-
telező ereje; mert nem csalhatalan.
Nem képes ellenállani az idegen ágenseknek. Büntető el-
járása oly gyenge, mint jutalmazó „jól van- a.“

Az ész a tudomány embereinél van leginkább kifejtve.
E körben kellene tehát leginkább virágozni a morálnak,

... s hogy van az, hogy a legtudósabb emberek, nem mindig legerényesebbek, de általában legönösebbek, gyakran lenézők, majd mindég hidegek és örökké számítók. Szív helyett mellőkben alig van más egy darab jégnél. Majdnem sohasem vállalkoznak megváltói szerepekre.

Van, s lehetséges a bölcsészeti morál, mert lehetetlen a reflexiónak az ember erkölcsi szellemi természetét ignorálni, mint az embert tevő képességeket. De az emberben az erkölcsi elem a beoltott vallásosság és kegyelet életmozgása mindég, vagy legalább általában ... s ha e tárgynál a reflectáló bölcsészet elfogadja az okozatot ... mi módon utasíthatja el magától a szülő okot, a melytől azon okozat függ?

Történelmi állásponton (mai nap szeretnek erre hivatkozni) a morált a bensülött vallásossággal okozati egybenfüggésben találja a vizsgálódás, s általában állítható, hogy a morál nem más, mint az életbe átmementreligió. Minél tökéletesebb ezen religio, annál felségesebb lesz a morál, ... és viszont.

Absolut morál tehát ott található, hol az Absolutum jelenti ki akaratát, s ir törvényt.

Ennek világtörténelmi bizonyítéka az, hogy minden vallás az Istenség által szentesíté törvényeit ... az az belátta annak igazságát, hogy az emberiséget lelkiismeretileg kötelező törvényeket csak Isten adhat és nem ember.

E pontnál ismét fényesen kiemelkedik a keresztyén elv. Itt az ember a személyes életet úgy veszi, mint a Teremtő által rálehellettét. Itt tehát a személyes élet isteni életnek közöltetése. A helv. hitv. hittanárok kezdettől fogva az istenképiségnél a határozó sulyt az ember értő, akaró alanyiségében találták fel, azaz a személyiségben. Ez volt nekik az essentialis imago Dei.

Ezen felfogásnál már úgy jelenik meg a morál, mint az isteni élet processusa az emberiségi élet körében, mint magasabb fejlem.

Az ember ezen viszonya, tisztán megőrzött álláspontján öntörvényesszé személyes jog. Morálja saját eredeti életének lélekzése, s autonom; mert magáé, mint azon élet, mely lehelli.

Azonban az eredeti istenképiség az akarat abnormis, (azaz Isten-világ- s önczél-ellenes) felhasználása által boldogtalanul elhomályosodott, s az ember e tévuton mintegy öntagadása lett (lévén, s maradván a bűn örökké élet-negatív!), e beltörvény pozitív kijelentésének szüksége állott be. E szükségét fedezi a kijelentett vallás. A kijeletés culminál az Istent teljesen ismerő s így azt teljesen kijelenteni, azaz: megismertetni képes lény az Igeisten megjelenésében az embervilágban.

Az isteni életnek ezen szeretet-ténye reá nézve nem heterogen mozzanat; mert a ker. elv úgy mutatja fel az emberiségi személyes életet, mint Isten által beoltottat, tehát mint közölt isteni életet, s ezen pont az a teremtés

menetelében, a hol a teremtettség Istenfelé visszahajló irányt vesz. Azért monja János az ő prot-evangéliumában „**Tulajdonába jött!**“

Istennek ismerete, és szent akaratának kegyeletes elfogadása lényegileg egy lévén, már az Isten teljes ismerete a ker. morál törvényesítése és bel sanctiója, s lesz kétségtelenül szent. Előáll az absolut igaz vallás az ő practikai kifejlésében az absolut igaz morálban, mint az őseredeti emberiségi élet tiszta megújulásában ... ez az ő eredeti morálja, az ő istenileg akart életének lélekzése, ... autonom morálja.

Már ezen előnnyel nem dicsekedhetnek a metaphysikai előfeltételektől függő bölcsészeti morálok, melyekben a szentesítő elv transcendens, csak a tisztán vett ker. morálban valóban immanens.

En évek óta az isteni immanentia tanának következetes keresztülvitele mellett buzogtam. Nincs semmi okom ezen irányt e tárgynál megváltoztatni.

Elismerem ugyan Litkei Péter barátom megnyugtására, hogy lehetséges és van bölcsészeti morál, de nem nélkülözhetvén a szentesítésnél a metaphysikai előfeltételeket, nem lehet teljesen független, s így nem lehet szigoruan autonom. Ellenben a ker. morál az absolut igaz morál, de ez nem más, mint az absolut igaz vallás practikai kifejlése, élete. Autonom mégis; mert egyszersmind a tisztán vett személyiségi elvnek életkisúgárája, vagyis az ember öntudata tiszta magaslatán más, mint vallás-erkölcsi fenségesebb tünemény nem lehet.

Dr. Heiszler József,
dombrádi ref. lelkész.

Levél a pusztába.

(Folyt. és vége.)

De leginkább meglepett a pusztai levél „t.“ írójának azon okoskodása, melyet e Lap 37-dik számában foglalt eme néhány sor czáfolatául: „A legkisebb társulat sem állhat fen alapszabály nélkül; felekezeteknél ily alapszabály a confessió“ és „vallásos hitelveinket felekezetünk kebelében lévők támadták meg,“ — következőleg fűz össze: „Valóban hallatlan impertinentia! mintha Luther, Zwingli, Dévay, Spéner, nem ugyanazon felekezet kebelében lévők, sőt annak lelkészei, tanárai lettek volna, melynek hitelvei ellen harcztot indítottak. De hiszen miért gondolna cikkiró avagy a cikk kiadója, a szellem ezen szabad harczosaira? kimentek azok ő előttök a divatból; nekik olyan elv- s ügytársak kellenek, kik, — mint okt. 1-je számból olvasom, egyházkerületileg elhatározzák, hogy kerületükben a prot. egylet tagja, vagyis az olyan, ki a vallás-erkölcsi élet megújítására*) törekszik, semminemü hivatalt nem viselhet,

*) Ez kérdés; még eddig nem láttunk semmi pozitív eredményt e téren.

s a más kerületekből jövő egyházi hivatalnokok, a symbolicus könyvek aláírására, s azon bevallásra, hogy a prot. egyeletnek nem tagjai szorittassanak. Nekik olyan kebel barátok kellene, kik át meg át vannak hatva az egység azon erős érzetétől, mely a pápistaságban nyilatkozik, s kik a kath. polemikus írókkal egészen összhangzólag, minden önálló gondolkozásu egyénre, avagy szabad irányu párt-ra reá olvassák Seneca ezen szavait: „Vitia dissident.” (l. Evangy. L. 40. sz.) Dissident? Tehát ha Luther, Zwingli, Kálvin egymástól, vagy a XVI. sz. szabad gondolkozásu theologusai a XIX. sz. theologusaitól különböznek, már az mindjárt bűn önök előtt? Hadd mondogassák az afféleket a Bellarminok és jezuita utódai, de ne emlegesse egy oly lap, mely czimén eme magasztos szavakat viseli: „Evangyéliomi protestáns.” Ily áron nem óhajtom a békét. Ily elvekkal nem óhajtom, hogy szövetségre lépjenek valaha azok, kik magokat a reformátorok hű utódainak, s a szabad protestantismus igaz harczoisaiként tekintik.“

Ime, eddig tart ez okoskodás! Idéztem szóról-szóra az egészet, hogy a szives olvasónak alkalma legyen azt színről-színre láthatni.

Higgadtan végig olvasva e gondolatfüzért, önként áll minden őszinte gondolkozásu ember elé eme kérdés: hogy vajjon, a puszta levél „t.” írója csakugyan maga is azon hiszemben él-e, hogy a mit mondott logice és historice helyesen mondta? vagy pedig másokat oly rövidlátóknak tart-e, hogy felteszi rólok, miszerint azok az eféle sophisticus okoskodások köpönyege alól kilógó lólábakat — észre nem veszik? Mert képzett, avatott olvasók előtt, minők egy prot. egyházi lap olvasói, ily eszmelánczolatot használni: mindenestre merészség, ha nem épen impertinentia is. — Valóban, igaza van Veritásnak, midőn idevonatkozólag azt mondja, hogy „t.” ur állítása mindenben alapot nélkülöz!

Hiszen már csak nem tagadható, hogy alapszabály nélkül csakugyan nem állhat fen egy társulat sem, s hogy a felekezeteknél, mint egyházi társulatoknál, ily alapszabálynak szintén kell lenni. Ez pedig nem lehet más, mint az azon felekezet hitnézeteinek kifejezést adó hitvallás vagy confessió. — S ha már ily alapszabályfélék a confessiók: nem joggal megvárható-e, hogy azokat az egyháznak minden tagja tiszteletben tartsa mindaddig, míg magát azon egyház hívének tekinti és tekinteti? Vagy talán az a jogosult eljárás, ha a felekezet kebelében lévők megtámadva saját felekezetök confessióját, magokat mégis azon felekezet törvényes. jogos tagjainak akarják elismertetni? Ki hallott ilyen absurdumot? És midőn az „Ev. Prot. Lap” 37-dik számában, a magy. ev. prot. egyház kebelében mai napság dúló elvharczokra vonatkozólag az mondott, hogy „vallásos hitelveinket felekezetünk kebelében lévők támadják meg,” — vajjon nem a szigorú tényállást fejezte-e ki ez a mondás? Erre nézve talán nem kell bizonyíték? De ha kellene: ott vannak a „Figyelmező” több évi folyamasa e Lap eddig megjelent számai; bizonyoságot tesznek azok eddologról elég bőven. Vagy ha ezek nem volnának hiteles források a puszta levél „t.” írója előtt: bizonyosággal szolgálhatnak magának a „Pr. e. és i. Lapnak” utóbbi évfolyamai, a néhai „Egyházi reform,” a mostani „Egyházi Szemle,” és a prot. egyelet „Évkönyvei.”

De hiszen a puszta levél „t.” írója maga is beismeri, hogy vallásos hitelveink felekezetünk tagjai által ostromoltatnak! Mert mit felel emez állításra? „Valóban hallatlan impertinentia — ugymond; — mintha Luther, Zwingli, Dévay, Spéner, nem ugyanazon felekezet kebelében lévők, sőt annak lelkészei, tanárai lettek volna, melynek hitelvei ellen harcztot indítottak!” — Tehát még impertinentiának nevezi azt, hogy vallásos hitelveinknek felekezetünk tagjai részéről történt megtámadásán megütközni s panaszkodni merünk! Még ezzel azonban nem éri be; hanem még beakarja nekünk bizonyítani, hogy ez a támadás jogosult, a szellem szabad harczoisai: egy Luther, Zwingli, Dévay, és Spéner példájával igazolható, mert hiszen ők is, az általok hitelveiben megtámadott felekezet tagjai, sőt tanárai, lelkészei voltak! Ki nem látja ez okoskodásban a csürés-csavarás, a sophisma verejtékeit?

Hogy Luther s az idézett reformátorok, aztán még több mások (köztök talán Kálvin is? kit „t.” ur oly feltűnően mellöz) — a szellem szabad harczoisai voltak, mi is állítjuk s tisztelettel hajlunk meg emlékeik előtt. Azt is tudjuk, hogy ők, az általok hitelveiért megtámadott r. k. egyház tagjai, lelkészei, tanárai voltak előbb; de tény az is, hogy azon egyház kebelében, melynek hitelvei ellen harcztot indítottak, nem maradtak sokáig. Luther 1517 okt. 31-kén lépett fel nyilvánosan, s már 1520 decz. 10-kén megégette a pápai átok-bullát a római egyházzal együtt, s ezzel tényleg szakított a római egyházzal. Így tettek a többi reformátorok is. Meggyőződésöktől nem tágitva, ott hagytak hivatalt, jövedelmet, felvették a nélkülözés, a bizonytalan jövő komor, nehéz keresztjét, s megmutatták az egész világ előtt, hogy volt erejük azt nemesen s dicsőségesen hordozni. Érezték ők magok is, hogy ott, a hol minden lépésök ellenmondásra talált, nincs többé helyök. Létrehozták tehát az új egyházakat. Ez normalis, a lelkiismereti szabadság érdekeivel teljesen összhangzó s haladási cselekedet volt.

De a mi moderneink másképp gondolkoznak. Évek óta kongatják a harangot; agiálnak nyiltan, s midőn látják, hogy egyházi kormányzatunk jóformán aluszik, vagy legább szemethuny tetteikre: még nagyobb erővel csaknem dühöngve zaklatnak bennünket, hogy hagyjunk fel már azokkal a korhadt confessiókkal! mi szükség van azokra? csináljunk valami új, korés észszerű vallást, mely tessék a mivelteknek, okosoknak is, ne csak az együgyü népnek! — És ha aztán mi a confessiókat, — épen azért mert az irás alapján készültek, — nem vagyunk hajlandók az egyház egyetemének nyilatkozata nélkül könnyelműen eldobni, s nem tudunk megnyugodni abban, hogy a vallás alapjául a biblia csak úgy könyörülteképen, pro forma tartassék meg az ész mellett, — ekkor Carlstadt és Münzer dühével fordulnak nekünk, fejünkre zúditják a modern egyházi átkok mindenféle nemeit, a czélzásoktól kezdve fel az arczbört égető gyanusítás és szitokszerű gunyolódásig*), csakhogy bebizonyítsák nekünk, miszerint mi elmaradt, tudatlan orthodoxok mily nagyot vétkezünk, midőn velök tartani nem akarunk! De azért ahhoz nincs kedvök, hogy minket magunkra hagyva, megalátsák az

*) Lásd példányképen az „Egzh. Szemle” okt. 17-ki számának „a pánszlávok és Debreczen” cz. cikkét! H. I.

u j S i o n t; pedig „Buddhát, mint a Krisztus előfutóját“ is bevihetnék abba, s tehetnék olyan korszerűvé, a milyenné tesszik. Minek is gondolnának erre, mikor itt is helyök van, nemcsak, de még tisztességet és kenyeret is adunk érte, ha vallásos hitelveinkből csúfot üzni szivesek.

Nagyon keserű dolgok ezek tisztelt olvasó! de el kelle mondanom, ha őszinte akartam lenni.

A reformátorok eljárásával hasonlítani tehát össze a mi moderneink mai eljárását, — csak avatatlan emberek előtt járhatja meg. Ignos fallit, notis derisui! Azon panaszra, hogy „hitelveinket felekezettünk kebelében lévőktámadják meg,“ — azzal replikázni, miszerint e panasz „hallatlan impertinentia,“ mert Luther, Zwingli, Dévay, Spéner is megtámadták a kath. egyház hitelveit, — valóban nevetséges replika! Mivelt olvasók előtt így argumentálni, aligha nem impertinentia.

Ezt csak az mulja felül, melyet a „Prot. e. és i. Lap“ többször említett számában olvastam, a hol (1400. l.) ez áll: „A confessiókat — mondják — mindaddig tiszteletben kell tartani, mig azokat egy újabb zsinat megváltoztatni jónak látná. Ez tökéletesen igaz. Én is azt mondom, hogy a mit a ref. egyház egyeteme megállapított, azt egyeseknek, vagy testületnek lerombolnia nem szabad, nem lehet.“ S már néhány sorral odább, ugyanazon kikezdésben meg ezt olvassuk: „Nem kell azokat, (t. i. a confessiókat. H. J.) nekünk eltörölnünk; eltörölté a z o k a t a z i d ő, eltörölték magok magokat!“ — Bizony, hamar elfelejtette szerző, m i t állított fentebb. Ily ellenmondást világ elé juttatni, nem nagy dicsőségére válik sem az írónak, sem a szerkesztőnek.

A mi a prot. egylet ellen fellépett dunántuli ev. egyházkerületet illeti, e Lap szerkesztője megfelelt már, és pedig higgadtan, nemesen (Lásd e Lap 44-dik számát!), az Önök részéről e tekintetben emelt*) gyanúsításokra, dühöngésekre. Olvassa el a pusztai levél „t.“ írója mind a „Szemle“ támadását, mind az arra e Lapban adott feleletet, s azután ítélje meg, melyik közlőn szolt keresztyén, evangyéliomi hangon?

Nézetem szerint, jó lett volna „t.“ urnak megmutatnia még azt is, hogy mennyiben olvasta a „vitia dissident“ mottóju cikk írója j o g t a l a n u l Strauss, Schopenhauer és Hartmannra e mottót? Vagy talán az is rosszul esett, hogy ez „önálló gondolkozásu“ egyéneket, vagy „szabad irányu“ férfiakat bírálni merte? — Lehet, hogy „t.“ ur rokonszenvez e férfiakkal; de hát ezért nekünk, ev. prot. keresztyéneknek, nincs-e jogunkban a keresztyénség ellenségeit bírálat alá vennünk? S ha ezt tesszük, miért neheztel érte, miért mondja, hogy Bellarminoknak s jezsuitáknak való munka az, nem pedig egy „evangyéliomi protestáns“ feliratu lapnak?! Ilyen türelenség igazán érthetetlen egy oly embernél, a ki azt mondja magáról, hogy ő „senkit nem háborgatva“ él. — Ily áron, a keresztyénség árán, mi sem óhajtjuk a békét. Strauss, Hartmann, Schopenhauer szövetségeseivel mi sem óhajtunk szövetségre lépni, és pedig épen azért, mert a reformátorok hű utódainak, s a helyesen értelmezett szabad protestantismus igaz tagjainak érezzük és tudjuk magunkat.

Vége biztosítom a pusztai levél „t.“ íróját a felől, hogy m i i s dolgozunk tovább, csendesen, rendületlenül; s ha emberi vagy földi jutalom nem kecsegtet is fáradalmaink közben; ha pusztai buzdító szövegekben hiányt látunk is: azért nem

*) L. az „Egyh. Szemle“ okt. 17-ki számát!

csüggedniük el, nem esünk kétségbe. Igyekszünk h i v e k lenni mind halálíg a mi fejűk: a Krisztushoz. S ha szidalommal illettetünk a z ő n e v é - é r t, az apostol intése szerint: n e m s z é g y e n e l j ű k a z t, s ő t i n k á b b d i c s ő i t j ű k I s t e n t a z é r t! (I. Pét. 14, 16).

H o m o l y a I s t v á n.

J e g y z e t. A prot. hitelviség két buzgó védőjének felszólalása után magam csak pár észrevételt teszek. „Miért e testvérharcz?“ mi is kérdjük. Egyszerűleg azért, mert hitelveinket megtámadták reform czim alatt, s mi azokat védni tartozunk Krisztushoz hűség czim alatt lelkismeretünk ösztönzéséből. — „Nem emberek harcza ez, elvek harcza ez.“ — „Uj élet“ ott támadhat, hol arra a léttényezők meg vannak, mi hit, kijelentés, Szentlélek nélkül uj élet teremtést nem tartunk lehetőnek, tehát ez élet tényezőket kívánjuk ápolni. — Luther, Melancton, Zwingli, Kálvin fellépő s újító támadásainál az a fődolog, m i e l l e n léptek fel, — pápai tehát emberi tekintély stb. ellen; a másik fődolog pedig az, hogy m i t védtek: az Isten igéjének s a Krisztusba vetett hitnek tekintélyét, ők nem pusztá tagadók, rombolók, hanem építők valának. Mi is a magát feltoló p u s z t a e m b e r i t e k i n t é l y ellen lépünk fel s ugyanazon alapelveket védjük, miket Luther és dicső társai védtek s így velök egy elvűek levéu őket nem excommunicalhatjuk, mert akkor magunkat kellene excommunicalni. — Mi azon rideg modernizmus ellen küzdünk, melynek gyökérszála Fes-tus római procurator nyilatkozatával hozható kapcsolatba, a ki midőn Pál apostol lelke egész hevével védte a Krisztus nagy üdvényeit, megilletődés és megtérés helyett azon kevély, gúnyos feleletet adta az apostolnak: bolondozol te Pál! (Csel. 26, 24.) Avagy nem ilyfélekép bálnak ma is némelyek az evangyéliom védőivel? Mi is óhajtjuk a békét, de nem egy chaosz-egyház árán, mert az elv-zürnek jövője nincs, mi alaptalan és jövőtlen csillogó tüneményért nem rajonghatunk.

Vége a pusztából kelt levél képzett lelkü írója jól tudhatja a történelemből, a lélektan s bölcsészetből pedig indokolt-nak találhatja, miszerint épen a lapsusok és traditorok kora szülte természetszerűleg, és ellenhatásul a confessorokat.

S z e r k.

K ö n y v é s z e t.

A p r o t e s t á n s p o l e m i k a k é z i k ö n y v e. Irta Dr. Hase Károly jénai theol. tanár. A III-ik német kiadás után fordította Hegedüs János nagyenyedi theol. tanár. Revidálta Makkai Domokos nagyenyedi tanár. II. kötet. Az üdv. Budapest, 1875, kiadja a „magyar protestáns egylet.“ A prot. theol. könyvtár IV. kötete. 8r. 452 l. — Czélszerű és tartós értékű hittanszaki könyvek kiadására, feltéve, hogy elv és szükséglet szerint történik az is, nem derüre borura egymással ellentétes elvű műnek közénk dobásaként, — társulni helyes kivált a mi mostoha viszonyaink közt. A m. o. prot. egyletnek azonban ilyenü fáradozása csak egyik czél volt, nem ezzel, hanem a hitelvek gúnyos támadásával kelté maga iránt a bizalmatlanságot, s ez még mindig tart.

B i b l i a i t ö r t é n e t e k e l e m i I. és II. osztályok számára a tiszántuli reform. egyházkerület népiskolai tanterve alapján írta K o v á c s L a j o s tanítóképezdei tanár. Második kiadás, Debreczen, kiadja Telegdy K. Lajos, 1875. 8r. 79 l. Ára? Kitünő elemi vallási kézi könyv.

Egy békés érületű uralkodó képe. Egyházi beszéd és ima V. Ferdinánd a. cs. és magyar király gyásztiszteletére mondotta Ferencz József unitárius lelkész és hittanár Kolvosvárt. 1875. n. 8r. 23 l. Diszes kiadás.

Irodalmi Értesítő, könyvészeti szaklap, szerkeszti Márki Sándor Budapesten; 9. és 10. szám. szept. okt. hó. Innen tudjuk, hogy megjelent Dömény Józseftől a külső-somogy megye ref. egyh. megye közgyűlésének jegyzőkönyve Székesfehérvárról; Mészöly Páltól: a vértessaljai h. h. egyházmegye közgyűlésének jegyzőkönyve; az archiv des Vereinesfür Siebenbürgische Landeskunde II. füzeté, hozván a nagyszebeni lelkészek stb. történeti tábláját. stb. Érdekes a kárpáti könyvtár ismertetése; s egy új rovat „A magyar nyelv 1875 első felében“ csaknem naplói pontossággal. A vegyesekből felemlítjük, hogy a pozsonyi ev. lyceum könyvtára 20,000 kötet; és Berlinben 353 hirlap jelenik meg, ezek közül 21 vallásos és egyházi ügyekkel foglalkozik.

S Z E M L E.

a) Belföld.

Pár szó Kereszturi Sándor urnak

az „Egyházi Szemle“ méltó munkatársának.

Ön már több ízben kegyeskedett megemlékezni a debreczeni „Ev. prot. Lapról“ és munkatársairól az Egyházi Szemle-ben, de megemlékezése legalább én bennem azon meggyőződést érlelte, hogy Önt komoly embernek tekinteni nem kell és nem lehet. És megvallom sajnálom az én igen tisztelt barátomat Balogh Ferenczet, hogy annyira engedte magát gyöngédsége által ragadtatni, hogy önnel szemben védekezett, valahányszor nemcsak theologiai álláspontját, hanem személyét, munkatársait s egyéb tisztelt férfiakat itt a Tiszán túl az ön sértő s kiméletlen czikkei által megtámadtatni látta.

Az olyan ember gúnyjaival szemben mintön a nemes lelkű férfinak egyetlen egy eljárás a lehet csak, és ez a felsemvevés, a mellőzés. Azt hiszem, hogy higgadt pillanatában erről maga is meggyőződik. De mikor vannak önnek higgadt pillanatai, — s egyáltalában vannak-e? — Akkor legalább midőn fontos vallási kérdéseket tárgyal ellenfeleivel szemben, ön egyedül gyűlölete s szenvedélye szolgálatában áll, a mikor aztán megfélekeznek illemlről, szeretetről, igazságról, kegyeletről. Ezért nem tekintem én önt komolyan számbavehető embernek.

Igy ítélvén önről, most először és alkalmasint utóljára reflectálok e lapban személyére és szavaira. Most sem terhelném magamat e pár sor irásával, hamár annyira nem ment volna, hogy a nyugvó őskorait nem háborgatja kiméletlen kezeivel s a történelmi igazságot nem homályosítja el ferdítésével.

Az Egyházi Szemle ez évi 23. számában a 378. lapon nem átálja szóról-szóra azt írni: „Önöknek elődei a debreczeni kolleágiomi és templomi szószéken, a mult században összes munkásságokat arra fordították, hogy a magyar ref. egyházat részekre szakgassák, illetőleg egyesülését megakadályozzák; és midőn az egyesítő törekvősmár-már célhoz érts a debreczeni erő magára elégtelennek látszott megakadályozására; szövetségre léptek a bécsi reactióval és a római katolikus klerussal is — természetesen csupa hazafiságból és evangéliomi igazhitéségből,

ezt seki kétségbe nem vonja, csak az illetők belátását, „szük látkör és nyomorult egyoldalúság indíthaták a tiszántuli szuperintendenst és espereseket . . . a melyben titkon a róm. kath. klerus által is buzdítottak és gyámolítottak“ mondja rólok Révész Imre, és önök a dicső ősöknek nemcsak hivatalban, hanem egyebekben is törvényes utódai.“

Kedves Kereszturi ur! nem reszketett kezében a toll, midőn ezen valótlanságokat írta, midőn a történelmet meghamisította, csak hogy ellenfeleit olvasó közönsége előtt megszégyenítse, lealázza?

A történelem nem tud arról semmit, hogy a mult században magában a magyar ref. egyházban egyesülési mozgalom lett volna, melyet a debreczeni papok és tanárok erőködtek volna megakadályozni; nem tud arról a történelem semmit, hogy ezen ön által koholt egyesülés megakadályozásáért Révész Imre ama kemény szavakat írta volna azokról. A hamisítatlan történelemben az áll, hogy az 1791. XXVI. t. cz. §-ra nézve az országgyűlési pártok vagy testületek különböző terveket terjesztettek elő. Nincs itt helyén a törvényterveket egyenként ismertetni, célunkhoz képest csak azt említjük meg, hogy az evangélikus rendek ama §-ra vonatkozó törvénytervekben a bécsi békekötés ezen szavait: „augustanae et helveticae confessioni addicti . . . unice a suis tantum superioribus seu superintendentibus dependeant,“ — ezen értelmezéssel toldották meg: hoc est localibus presbyteriis, consistoriis tractualibus, superintendentibus atque Synodis etc. etc. — Ezen értelmezés törvényerőre emelkedése által a püspöki és esperesi hatóság megszorítással fenyegettetett, a mi a hierarchiára hajlandó tiszántuli püspöknek és espereseknek egyáltalában nem tetszett, s ezek a Felső-hez Sinai Miklós és két társa folyamodványt nyujtottak át, hogy az evangélikus rendek törvénytervét ne szentesitené. Ezen folyamodványra vonatkozólag mondja Révész Imre többek közt, hogy: „az minden hatalmat a papoknak, espereseknek, és különösen szuperintendenseknek kíván adatni; egyszóval: leplezetlenül hierarchiát és episcopalismust kíván fentartani és létrehozni . . . szük látkör és nyomorult egyoldalúság, uralkodásvágy s a nemesség iránti gyanakodás, féltékenység és irigység indíthaták a tiszántuli szuperintendenst és espereseket, ezen soha eléggé nem kárhoztatható s megmérhetlen vészes következtésü hierarchiai törekvésre, a melyben, hogy titkon a r. kath. klérus által is buzdítottak és gyámolítottak, biztos történeti nyomok mutatják; a klérusnak tudniillik érdekében állott, minden eszközöket felhasználni, hogy a törvényterveket s a magyar prot. egyháznak azok által biztosítani kívánt szabadságát és consolidáltatását vagy egészen vagy részben meghiusítsa.“

Szándékosan idéztem ily sokat R. I. szavaiból (Magyar prot. egyház szabadságának védelme stb. Sárospatak 1862. 87 l.) hogy lássa minden elfogulatlan olvasó, miszerént a mult században a ref. egyház szorosabb egyesüléséről szó sem volt, a tiszántuli szuperintendenst és espereseket a klérus nem az egyesülés megakadályozásában, hanem a hierarchiai törekvésekben segítette. De Kereszturi ur mindenáron azt akarná feltüntetni, hogy az egyesülésnek a tiszántuliak voltak ellenségei mindenkor s minthogy állítását történeti hű adatokkal igazolni nem tudja, egész kényelemmel a történelmet meghamisítja. — Hogy az ilyen lelkiismeretű ember, aki egy szerző saját szavait az összefüggésből kirántva ily rúttól elferdíteni képes, mily szabadsággal jár el ott, a hol irott szavak nem korlátozzák, mindenki láthatja.

Nem voltunk mi és nem is vagyunk ellenségei a ref. egyház egyesülésének, oly értelemben, mint az evangélikus rendek említett törvénytervében kifejezést nyert. Ohajtunk mi zsinatot, óhajtjuk, hogy az létesítsen az egyházkerületek között bizonyos egységet, de mindenható conventet nem kívánunk. — Ha ez fáj Kereszturi urnak, nagyon sajnálom, de róla már most az egyszerű nem tehetek. A mi pedig a hierarchiai törekvést vagy éppen episcopalis nevet illeti, annak itt van a legkisebb nyoma, s az ellen talán sehol sem kelne fel a szabdságérzete oly hatalmasan, mint éppen nálunk. Azt pedig komolyan sajnálom, hogy fél az Ev. prot. Lap üldözési szellemétől, holott higgye meg attól békében nyughatik; talán nem is annak üldözési szellemétől, mint inkább saját lelkiismerete árnyától fél ön, mely mindannyiszor ijesztően kél föl, valahányszor felebarátjai tiport becsületére, megmarczangolt szívére gondol.

K r a s z m e n t i.

Tervezet az államsegély tárgyában.

A tiszántúli ref. egyházkerületben, az államsegély tárgyában kinevezett egyházkerületi küldöttség tanácskozmányáról fölvevett „Jegyzőkönyv.“ 1875. nov. 25.

Jelen voltak Révész Bálint püspök elnökle alatt Kozma József, Pap Károly esperesek; Fráter Imre, Kulin Imre segédgondnokok és Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző.

Felolvastattott a főtiszteletű egyházkerület folyó évi 223. sz. határozata, mely szerint e bizottság oly célból küldetett ki, hogy egyházkerületünk egyházmegyében az állandó segélyezést igénylő egyházak tekintetbevételével, készítene tervezetet az államsegélyből, az egyházmegyénkénti osztalékok meghatározására; és véleményezze, mily mérvben lehetne az államsegélyt egy létesítendő nyug és gyámintézet javára tőkésíteni; mely vélemény és javaslat még mielőtt az egyházkerületi gyűlés elé terjesztetnék, megvitatás végett az egyházmegyékhez küldessék meg. —

Majd felolvastattak a testvérkerületek jegyzőkönyveiben foglalt, az államsegély összegek kiosztására és felhasználására felállított és gyakorlatban levő szabályok és tervezetek; nem különben főjegyző felmutatta, hogy az egyházkerületünkhöz, hét év óta befolyt államsegély összegek, az egyházmegyék közt, mily mennyiségben és minő arány szerint osztattak szét.

A bizottság tekintettel arra, hogy az államsegély kiosztása, az egyházkerületi közgyűlésnek jövőben annyi idejét igénybe ne vegye, mint eddig történt; tekintettel arra, hogy az eddigi kiosztási módozat szerint, csak a pillanatnyi szükségek lettek némileg elosztva, állandó s maradandó tőke pedig belőle nem létesített, melynek folytonos jótékonyágát a későbbi kor is érezhette volna; tekintve a debreczeni ref. főiskola mint egyházkerületi tanintézet nagy szükségét; de tekintettel arra is, hogy méltányos és igazságos, miszerint bizonyos mérvben minden egyházmegye részesüljön e segélyben, mindenütt találkozóan szegény belhivatalnokok s azoknak elhagyatott családai, kik segélyre vannak szorulva: következő véleményes javaslatot terjeszt a főtiszteletű egyházkerülethez s előzőleg az egyházmegyei közgyűlésekhez.

1) Egyházkerületünket a meghatározott arány szerint illető 24,000 frt. államsegély összegből 8000 frt jövőre is állandóan a debreczeni ref. főiskola részére adassék, a mint azt az 1871. januári egyházkerületi közgyűlés 23. sz. a. határozata kimondotta, hogy t. i. 8000 frt összeg mindaddig, míg a főiskolai

építkezési pénztár azt szükségelni fogja a főiskola építésére fordítottassék; jelenleg pedig még ezen összeget főiskolánk nagy mértékben szükségli, mert a főiskolai építkezési pénztár a legszomorubb helyzetben van, az alapítványi pénztáraktól a mai napig 89,641 frtot vett fel kölcsönképen, s ennek vissza térítésén kívül terheli még 22 rátának félévénként 4375 frtban és a 23 rátának 4619 frt 48 krban a bécsi földhitelintézet részére lefizetése, a kölcsönül felvett 125,000 frtért. Az egyházmegyék egy némelyikéből pedig nagyon csekély összeg foly be e pénztárba az egyházkerület minden sürgetése és fölhívása dacára is.

De meg e küldöttség úgy van meggyőződve, hogy ha szinte az építkezési pénztár nem igényelné is azon összeget, a debreczeni főiskola, mint egyházkerületi tanintézet, melyből lelkipásztorainkat s tanítóinkat nyerjük, első helyen jogosítva van az államsegély igénybe vételére.

2) A fenmaradó 16,000 frtból 8000 frt a 13 egyházmegyében a lelkészi nyug- és gyámintézetek közt osztassék föl, a lelkipásztorok számához viszonyítva, az arány meghatározásánál alapul vétetvén azon osztályzat, mely a lelkipásztorokra nézve az egyes egyházmegyékben a nyug- és gyámintézeti díj fizetésére megállapítva és életbeléptetve van; e szerint amely egyházmegyében legnagyobb és legtöbb, a fizetésre nézve legalsó fokozatba osztott lelkészek száma, a fog 8000 frtból legnagyobb részt nyerni.

Ennek folytán felhivatnak az egyházmegyék, hogy a megállapított osztályzat szerint terjeszszék föl az egyházak névsorát a legközelebbi egyházkerületi közgyűlés idejére, hogy majd a 13 egyházmegyéből beérkező kimutatások alapján az arány az osztalékokra nézve minden egyh. megyét illetőleg meghatározható legyen.

3) A 3-ik 8000 frtból 6000 frt minden évben az állandó segélyezést igénylő egyházak és belhivatalnokok közt osztassék fel.

Felkéretnek azért az e. megyék, hogy a legnagyobb gondal és figyelemmel állítsák össze azon egyházak és belhivatalnokok névsorát, a melyek és kik folytonos segélyezés nélkül fen nem tarthatják magokat. Ezek közül majd ha számuk az egész egyh. kerületből beterjesztve és ismeretes lesz azokat, melyek idegen nemzetiség és felekezetek közzé vannak beékelve a mennyire lehetséges, a magyar reformált segélyegylet pénztárából óhajtja a küldöttség segélyeztetni, miután annak éppen legfőbb és egyenes célja: a tőlünk távolság által elszigetelt nyomor és nélkülözéssel küzdő, enyészettel fenyegetett végegyházaknak megmentésel; továbbá a hozzánk ugyan közelebb fekvő, de magokat sem mint anya, sem mint leány egyház fen tartani nem bíró, vagy a fenforgó körülmények közt nem leányosítható egyházainknak, a felmerült szükséghez képesti segélyezése; az állam segély, a többi szükséggel küzdő szegény egyházak számára tartatván inkább fen.

4) 2000 frt minden évben építkezéssel foglalkozó szegény egyházak vagy rendkívüli helyzetbe jutott csapásokkal súlytolt, belhivatalnokok segélyezésére fordítottassék, oly formán, hogy ha minden évben, nem használtatnék fel, a fenmaradó összeg e célra kamatoztatnék; s idővel kedvező körülmények között még jelentékeny tőkévé is nőheti ki magát, kamatai mindig ily célra használtatván fel.

Mindezek folytán felkéretnek az egyh. megyék, hogy e javaslatot tavasszal mulhatlanul tartandó gyűléseikben tüzetes tanácskozás tárgyává téve, a feletti véleményeket, az egyházak

osztályozását mutató kimutatással és az állandó segélyezést igénylő egyházak névsorozatával együtt, az april hóban tartandó egyh. kerületi közgyűlést megelőzőleg legalább 10 nappal, a püspöki hivatalhoz terjeszszék be, hogy azok az e. kerületi közgyűlés által tárgyalatván, e fontos ügyben végleges határozat hozathassék.

Kiadta:

Tóth Sámuel,
bizottsági jegyző.

Kimutatás az államsegély kiosztásáról.

A tiszántuli ref. egyházkerületben az 1869 évtől 1875-ig kiosztott államsegélyösszegek, a 13 egyház megye között, következő mennyiségben osztattak szét egyházak és belhivatalnokok közt:

	Egyh.	Belhiv.	Összesen:
Felső szabolcsi e. h. megyében	8290 ft.	9970 ft.	= 18260 ft.
Szatmári „ „	8620 „	6710 ft.	= 15330 „
Beregi „ „	6620 „	6360 ft.	= 12980 „
Nagybányai „ „	5250 „	5970 ft.	= 11220 „
Békésbányai „ „	7410 „	3300 ft.	= 10710 „
Nagykárolyi „ „	4975 „	4865 ft.	= 9840 „
Máramaros-ugocsi „ „	3965 „	4375 ft.	= 8340 „
Bihari „ „	4990 „	3180 ft.	= 8170 „
Nagyszalontai „ „	5330 „	2665 ft.	= 7995 „
Szabolcs-hajdukerületi „ „	3090 „	1320 ft.	= 4410 „
Érmelléki „ „	2120 „	1555 ft.	= 3675 „
Debreczeni „ „	170 „	620 ft.	= 790 „
Heves-nagykunsági „ „	350 „	— ft.	= 350 „

Összesen: 61180 ft. 50890 ft. = 112070 ft.

A debreczeni főiskola építtetésére kiadott 7 év alatt: 56,000 frt. Összesen az államsegély, mely egyházkerületünkben felhasználtatott, tesz 168,070 frtot.

T. S.

b) Külföld.

A német egyházi pártokról.

Az unió barátai.

Az unioellenesek hannoverai gyűlése s az ott elfogadott protestatio, (lásd Lapunk 45. és 46. számában a külföldet) a másik részről is erélyesebb fellépést vont maga után. — Az említett gyűlésen hivatolt feliratot csakagyan megszerkeszté s f. hó 12-kén a császárhoz fel is küldé az unió barátainak pártja, — a tartomány különböző részeiből gyűjtött több mint 17,000 aláírással látva el. — Az Osnabrückéből kelt felirat az általa új lutheránusoknak nevezett tartományi konsistoriumi tagokat türelmetlenséggel, egyoldalú lutheri hitvallásra kényszerítéssel, hierarchus törekvésekkel vádolja, felhívja s emlékezteti a császárt az általa 1858-ban trónra lépte alkalmával kifejezett azon ígéretre, hogy az unió érdekében minden lehető megkísért. Bärensnek igaza volt midőn e kérvényt személyek elleni támadásnak bélyegzé, mert a hosszú s ingerült hangon fogalmazott, — keserű panasz és váddal telt felirat végén nyíltan kéri alólírottak a császárt, hogy miután betelt a keserűség mértéke — a konsistorium tagjainak eltávolítása s gyökeres átalakítás által teljesítse halaszthatlanul a szükséges ujitást.

Az általános mozgalom hullámai még a templom szenté-

lyébe is behatoltak. — Egyes ügybuzgóbb lelkész a szószék hatalmát is felhasználja pártja érdekében, s az ige súlyos fegyverével kél szeretetlen testvérharczra a másik párt ellen. — Dr. Greiling, Zellében, megmutatta legközelebb — a reformáció ünnepén tartott tüzes beszédével, hogy miként lehet támadó fegyverül használni az ígét azok ellen, a kik nem hivei az uniónak.

Az alapigéül felvett szövegről (I. Thess. Vr. 19—23 v.) tartott beszéde bevezetésében már hatalmasan mennydörög a „pálista lelkű s csak névszerint protestánsok“ ellen, „kik az egyház egyesülésének gátlása által ennek vesztét idézik elő. — Megtámadja 3-ik György angol királyt is, 1769 márczius 4-kén St. Jamesi palotájából kelt ünnep-szabályozó s ez által a nagy protestáns egyházban szakadást idéző-rendeletéért, s kérdi hogy hol van a protestáns egyház? „Luther óta örökös civódás és harc emészté az — ünnepek megülése tekintetében is — széthúzó s apró tartományokba zárkozó protestáns egyházakat.“ — Igazat ad a római katolikus pártnak midőn ezt mondja: „a protestánsok egy egyetemes keresztyén egyházban hisznek, holott valóságban annyi apró egyházuk van a mennyi az önálló fejedelemségek száma, melyek ha megszűnnek, velök együtt megszűnik a protestáns egyház is létezni.“ — Vádolja az unió elleneit, hogy hitvallásaikat felebb becsülik a szentírásnál is. — Katolikus felfogásnak mondja ezt, s ez irány vezér férfait a katholicismus felé kacsingatóknak állítja, mint a kik a protestáns egyháznak s a német birodalomnak is ellenségei. — „Komoly, a reformáció alapelveit átértő férfiak, — kik az összes német birodalmi protestánsok belső egyesülésén s így egy hatalmas protestáns német nemzet létrehozásának eszméjén fáradoznak — megvetik azokat, kik az evangyéliomi egyház eldaraboltsága s különböző apró egyházakra szakadása mellett aggodalmasan állanak őrt.“ — „Krisztus és az ő evangyéliomának ellenségei azok, kik előtt az unió csodaszörnynek látszik.“ — Hiszi azonban, hogy — daczára az ellentörekvéseknek, — elébb vagy utóbb valósuland az „egy akol és egy pástor“ eszméje, s a széthúzó egyházak romjain felviruland a keresztyénség a protestantismus jövője. — „Isten lelke mely nem hagyá el eddig sem az egyházat, bizonyára segélyül jő a nagy munkához, hogy — Jézus Krisztus evangyélioma alapján — a Megváltóban üdvöket keresők egyetlen protestáns egyháza, mint az igaz hívők hatalmas táborának közössége felépüljön. — Az evangyéliomi szabadság lényeges részének tartja szónok, hogy — lélekben egység mellett — a theologiai s dogmatikai különbözőség jogosultsága — a tan fogalmazása s előadása módjára nézve — az egyházban elismertessék. A római nyomás és klostori nevelés — mint a valódi kegyesség és szabadvizsgálódás akadályai, — mint súlyos bilincsek, később is nyomokat hagytak magok után Luther lelkén, s épen ezért utódainak sok tenni valót hagyott hátra a nagy reformátor. — „Fel kell használni a 19-ik század által nyújtott minden segédeszközt arra nézve, hogy a mi hajdan nem sikerült most végrehajtsassék.“

Panaszkodik végül, hogy a tartományi zsinatok tagjainak választására a községeknek semmi befolyásuk nincsen, mert a választók felerészben lelkészek, felerészben pedig egyházi előjárók, — a kiket az utóbbi 6 év folyamára egészen más célra választottak a községek.

Jellemzi az általános mozgalmat az állami és egyházi érdekek és célok összevegyítése. — Az unioellenesek nem csak egyházi, de politikai szempontból is ellenségei az összeolvadásnak, féltékenyen és együttesen védik függetlenségüket

vagy önállóságukat mindkét tekintetben az unió barátainak támadásai ellen, a kik viszont az „egységes hatalmas nagy német nemzeti protestáns egyház“ eszméjének kedvelt felidézgetése s a másik párt ellen súlyos fegyverül használása mellett, a nemzeti egység mellett is hatalmasan buzognak.

A politikai és egyházi egységre törekvők e tábora a legkiméletlenebb gúny hangján támadja meg ellenfeleit; a „római“ s „katholikus“ elnevezés gúnyos alkalmazása mindennapi szavokjárása. — Főleg e párt szelleme hatásának eredményeként tekinthető a r. katolikusok elleni általános mély gyűlölet, s — nem tekintve a fontosabb politikai okokat — nagy része van a Dr. Brinckman püspök, Melcher Pál érsek s Eberhard trieri püspök már kilátásba helyezett áttételében, s azon tényben, hogy a breslauer — osztrák területi — püspöki meyerész egy Teschenben, osztrák Siléziában, állítandó püspöki székhely s így önálló megyévé szervezkedés mellett válni óhajt,

A „katholikus Bajor királyság“ általános botránkozás köve lett az utóbbi követválasztás óta — a katolikus pártnak e választás eredményében kitűnő többségre jutása miatt — előttök. A bajorok azzal viszonozták a támadásokat, hogy azon az okon, mert a nők nagy befolyása a választásokra tapasztaltatott, — felsőbb nőnevelőknek minél nagyobb számban felállítását, s a miniszterium által képzett, tapasztalt s felvilágosodott tanítókkal s ugyanily kellékekkel bíró felekezeti vallás tanárokkal el látását határozta el az állami törvényhozás.

(Vége következik.)

N a g y l m r e.

c) K ü l ö n f é l é k.

Debreczeni kollégium. a) A jogászok önképző körének alapszabályait a tanárkar örömmel erősíté meg; a felügyelő tanári tisztet Körössy Sándor jogtanár vállalta el. b) Az előadott tantárgyak sorozata, órarend stb. nyomtatva megjelent, hozza a jog- és államtudományi karral kapcsolatban levő vizsgálati bizotttagok tagjai névsorát. — c) A magyar irodalmi önképző kör nov. 28. tartotta meg az évi szokásos Csokonay-ünnepélyt az ének és zenekar közreműködése mellett szép sikerrel és szép közönség előtt. Az ünnepély az éneketemben folyt le, ott van annak helye. Ha a bölcsészetszak tanerőkben erősödést vehet, a magyar irodalmi önképző egylet átalakítandó lesz bölcsészeti szak önképző körre, hogy mind 3 tanszak (fakultás) megfelelő ifjúsági képző egylettel birjon.

Evangelikus tanügy. A magyarországi evang. egyház tanügyi állapota az 187⁴/₅-ik tanévről főbb adatokban így áll. Középiskola volt 19, ebből 8 osztályú 9, hatosztályú 1, növendék szám 3853; — tanítóképezde volt 4, beirott hallgató 84. Hittani intézet 3, nyilvános tanuló 55; — jogakademia 1, beiratott hallgató 154. — Tannyelv 9 intézetben tisztán magyar, 2-ben tisztán német, a többiben vegyes. Tanintézeti épületekben van 145 tanterem, 71 gyűjtemény, — könyv és szertár, a könyvtárakban 175,201 kötet. — Testgyakorló 18. Tanerő működött 128 rendes, 11 segédtanár és 65 melléktanító, 18 igazgató, tehát 225 tanférfi; ezek évi fizetéseinek öszlete 136,294 frt 33 kr. átlagosan esik egy-egy tanárra 605 frt 75 kr. — A tanintézetek évi jövedelme tett 251,428 frt 6 krt. — Ingatlan

vagyon van 11 intézetnek 330,253 frtban, 9576 frt évi jövedelemmel; az összes tanodák tőkepenze 889,877 frt 57 kr.; ez adott 53,060 frt évi kamatot. Tandíjkból 49,573 frt 14 kr. vétetett be. (O. Középtanodai t. e. Közlönye.)

H a l á l o z á s. Darabánth János r. lelkész Csengerben meghalt nov. 22-kén 72 éves korában, lelkészkedett 38 éven át. Özvegyet, 4 gyermeket hagyott maga után. — H a m a r P á l k. sz.-mártoni ref. lelkész s a f.-baranyai e. m. alesperese élte 41-dik évében elhunyt. Temetése nov. 17. ment véghez. Alföldi Sándor főesperes tartotta a gyászudvaron a megható imát, a sirnál pedig Bajó Károly vejtii lelkész. „Becsületesség, kitűnő képesség, erős papi jellem és hazafiság valának életének nemes vonásai.“ (P-L.)

M a g y a r h o n d é l i r é s z é b ő l egy jeles lelkész írja Lapunkról: „A magyarországi protestantizmus csak hálával lehet e becses Lap megalapításáért. Régen kellett nekünk mindkét felekezeti evangéliomiaknak oly irányú lap, mely határozottan visszautasítva az esztelen, evangéliomellenes negatív hit és vallás terén, pozitív, biztos, mert isteni alapra fekteti az egyház építését. Szívemből hiszem és kívánom, hogy a hitnek lelkesült, félelem nélküli vallása erős gátot vetend a „modernnek“ egyházrontó, evangéliomellenes törekvéseinek. — A felekezet különlegességei mellett egy hitűnek, egy szívűnek érzem magamat Önökkel s a mint eddig is pozitív irányban működni boldogságomnak tartám, úgy ezentul is a Lapot pártolni fogom — szellemileg is, mire munkáim halmaza miatt eddig alkalmam nem volt.“

G ö t t i n g a, a göttingeni egyetem theológiát, jogot, orvostant és bölcsészetet hallgatóinak összes száma a múlt félévben 1076 volt, — 71-el több mint az előző félévben. — A rendes tanárok száma a nevezett szakoknál 58; a rendkívülieké 26; a privát tanároké 17, — mely számot még az u. n. Reptenten kollégium tagjai is növelik. — Ezekon kívül, a vivást, lovaglást, tánczot, metszészetet stb. külön tanárok tanítják. — Van Göttingenben jelenleg 5 lutheránus, 1 református és 1 r. kath. templom. A reformátusok temploma, csak a múlt század elején 1715-ben épült.

B e r l i n. Dr. Dillman A. hittanár egyetemi rektorra választása alkalmával tartott értekezésének czime „a theologia viszonya a többi tudományokhoz,“ a beszéd általánosan jó hatást keltett.

E.-A m e r i k a. Az amerikai baptista egyházban közép számítással minden 150 családra esik egy lelkész, a methodista egyházban körülbelül ugyanannyira esik egy lelkész és egy világi-papoló, a presbyterián egyházakban 110-re esik egy pásztor, míg Berlinben 8—10 ezer lélekre egy. — A vallásosság szunnyadása Berlinben innen magyarázható ki.

Ü z e n e t: 1) Éhud jönni fog. 2) T. Bees: a cikk nem jöhet méltóságos hang és kellőbb érvek hiánya miatt. 3) Hodosparti: ha jutna tér, talán kijöhet. 4) Cs... da: pihenni kellett és kell a számadatos kombinációkkal; a több e fajtaival is. 5) S. J.: már előbb vettem hasonló tudósítást, így nem adhattam ki, köszönet buzgóságért.

S z e r k.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.